

ЦІЛЬОВИЙ КОМПОНЕНТ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

У сучасних умовах соціально-політичної та економічної нестабільності в Україні, що супроводжує розбудову демократичної правової держави, особливо актуальним стає вдосконалення виховної роботи зі студентською молоддю ВНЗ у структурі МВС у напрямі формування морально-правової готовності до майбутньої професійної діяльності. Пошук шляхів такого вдосконалення треба здійснювати в контексті загальної концепції виховної роботи у ВНЗ у структурі МВС з розумінням того, що система виховання курсантів спрямована загалом на оволодіння загальнолюдськими й національними гуманістичними та моральними цінностями й етичними нормами суспільства як основою вироблення морально-правових стандартів професійної діяльності, особистісних оцінок та вчинків, ієрархії морально-етичних властивостей особистості.

Одним з найважливіших напрямів організації виховної роботи серед курсантів є цілеспрямоване й планомірне формування в них морально-правової готовності до служби в органах внутрішніх справ. Виховна робота з курсантами, що забезпечує набуття ними морально-правової готовності до професійної діяльності, повинна бути безпосередньо пов'язаною з реальним життям курсантів; у її процесі необхідно досягати того, щоб більшість курсантів намагалися будувати свою звичну поведінку на доволі надійних загальнолюдських цінностях.

Зауважимо, що розгляд виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС має розпочинатися із чіткого визначення цільового компонента (цілей, завдань та принципів) виховної роботи, що забезпечить цілісність подальшої розробки всіх складників педагогічного процесу, їхню загальну регламентованість та підпорядкування єдиній виховній меті. Тож, теоретична основа процесу формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС у межах цієї статті передбачає чітке визначення мети, завдань та принципів виховної роботи з цією категорією студентства.

Концептуально з філософсько-правових позицій у контексті дослідження професійної культури юриста різні аспекти виховної роботи з майбутніми працівниками правоохоронних органів розглянуто в працях О. Скакун, С. Сливки, М. Ковалю, О. Шмоткіна та ін. Проблеми формування психологічної готовності до професійної діяльності в правоохоронних органах досліджені в роботах Н. Андреева, А. Буданова, Є. Запорожцева, О. Корнева, М. Логочева, В. Новікова та ін. Особливості майбутньої правоохоронної діяльності та їх урахування в організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах МВС України вивчали О. Бандурка, А. Лігоцький, В. Синьов, О. Столяренко, Г. Яворська та ін.

Водночас залишаються невирішеними проблеми визначення мети, завдань та принципів такого важливого та актуального сьогодні аспекту вихов-

ної роботи з курсантами ВНЗ системи МВС України, як формування морально-правової готовності до професійної діяльності.

Метою цієї публікації є характеристика цільового компонента (мети, завдань та принципів) морально-правової готовності майбутніх правоохоронців у контексті виховної діяльності у ВНЗ системи МВС України.

Обґрунтування цілей виховної роботи має провідне значення в дослідженні процесу формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС, оскільки мета визначає спрямованість діяльності різних суб'єктів виховання, упорядковує інші складники виховного процесу, об'єднує різноманітні форми та методи діяльності. В. Ортинський зазначає, що меті виховання підпорядковано все: зміст, організація, форми й методи, тому проблема визначення мети виховання є важливою в педагогіці [6, с. 48].

Мета виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів має виходити із загальної мети виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України, що полягає в цілеспрямованому формуванні правосвідомості, загальної культури та особистісних якостей майбутнього працівника органів внутрішніх справ України відповідно до загальнолюдських морально-етичних норм, а також вимог служби [2].

Уважаємо, що, розробляючи мету, необхідно також зважити на те, що, хоча виховання – процес творчий, котрий не піддається уніфікації та суворій регламентації, однак з усім урахуванням специфіки і традицій кожного ВНЗ спільним універсальним завданням залишається виховання фахівця, який має глибокі професійні знання та здатний ставити особистісно-значущі цілі, що сприяють розвитку й зміцненню правоохоронної держави [5, с. 12]. До завдань процесу виховання особистості курсанта вчені (В. Глазков, В. Кім, Д. Кузнєцов та ін.) відносять формування, розвиток та корекцію його світоглядної, політико-правової, морально-естетичної, фізичної культури, патріотизму, гуманізму, дисциплінованості, ініціативи, стимулювання внутрішніх зусиль перемінного складу до саморозвитку й самовиховання, духовного пошуку, творчого ставлення до навчання [5, с. 7]. Як бачимо, розвитку професійного та морального складників особистості майбутнього правоохоронця надають пріоритет у визначенні спрямованості виховної роботи з курсантами. На основі аналізу нормативних документів щодо організації виховної роботи з курсантами у відомчих закладах освіти С. Яровий також зазначає, що об'єктивно зумовлений, цілеспрямований, планомірний, систематичний виховний вплив на свідомість і поведінку слухачів та курсантів має насамперед спрямовуватися на прищеплення, становлення й розвиток у них необхідних для подальшої практичної діяльності морально-етичних якостей, рис [7, с. 198].

Усе наведене вище дає підстави визначити мету дослідженого нами напряму виховної роботи: створення умов та режиму життєдіяльності особистості в навчальному закладі, які б забезпечували закріплення та розвиток у різних формах виховної діяльності морально-правових знань курсантів, формування в них загальної культури, пов'язаної з розумінням ієрархії правових та моральних цінностей у житті людини, зокрема й у професійній сфері; ціннісного ставлення до професії правоохоронця; здатності до застосування найвищих моральних норм у процесі здобуття освіти та подальшої професійної діяльності; гуманістичної спрямованості особистості; умінь само-

стійно оцінювати й приймати рішення, що визначають стратегію поведінки та професійної діяльності правоохоронця з урахуванням громадянських, моральних, правових норм.

Підкреслимо подвійну спрямованість виховної роботи з курсантами, оскільки вона покликана забезпечити моральний розвиток особистості майбутнього правоохоронця й розширення, збагачення правових знань та досвіду професійно-правої діяльності. Обидва ці аспекти виховання є дуже потрібними у професійній підготовці курсантів ВНЗ системи МВС.

Теоретичний аналіз процесу виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС передбачає також конкретизацію визначеної вище мети шляхом розробки відповідних їй та змісту майбутньої діяльності завдань, що можуть бути поділені на дві групи: організаційні та виховні.

Перша група завдань спрямована на вирішення питань організації виховного процесу, найважливішим з яких є підготовка всіх суб'єктів виховної діяльності у ВНЗ системи МВС до роботи з формування морально-правової готовності курсантів на основі глибокого розуміння наявних умов, можливостей та шляхів спільної, узгодженої реалізації такої діяльності, оцінки реального стану морально-правової вихованості молодих людей у зіставленні з виховним ідеалом-еталоном.

Для розробки організаційних завдань формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС є важливим відбитий у нормативних документах ВНЗ системи МВС факт, що основними суб'єктами виховної роботи в навчальному закладі є керівники та їхні заступники, командири й начальники структурних підрозділів, зокрема працівник підрозділу психологічного забезпечення, викладачі навчальних груп і органи суспільної самодіяльності слухачів (органи самоврядування у ВНЗ) [2].

Наголосимо, що в організації виховної роботи, яка має здійснюватися на наукових основах, повинна брати участь підготовлена команда фахівців. Як зауважує О. Марков, кожен суб'єкт виховної роботи має прагнути до оволодіння передовим досвідом такої роботи, накопиченим у теорії і в практиці, в інтересах підвищення професійної майстерності курсанта, підтримання дисципліни та дотримання законності [3, с. 7].

Розробляючи організаційні завдання виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів у ВНЗ системи МВС, підкреслимо, що ключовою фігурою у процесі організації виховної роботи з курсантами вищих закладів освіти системи МВС України постає куратор-наставник, якого тимчасово закріплюють за кожною академічною групою та який сприяє формуванню морально-правової готовності курсантів, оскільки саме до його функцій входить організація взаємодії в студентській групі, залучення молоді до різних видів виховної діяльності (пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, комунікативної та ін.), спрямування курсанта на правильний життєвий вибір згідно з моральними і правовими нормами, допомога у створенні гуманних взаємовідносин в середовищі курсантів, збагачення їхнього досвіду історичними та життєвими прикладами, консультування в питаннях саморозвитку та самовдосконалення [4].

Уважаємо, що вирішення організаційних завдань має забезпечувати високий рівень педагогічної готовності суб'єктів до здійснення виховного впли-

ву на курсантів та слухачів, подальшу злагоджену виховну роботу з формування морально-правової готовності курсантів у ВНЗ системи МВС.

Узагальнюючи зазначене вище, можемо визначити організаційні завдання щодо виховання морально-правової готовності курсантів таким чином:

– підготовка всіх суб'єктів виховної діяльності у ВНЗ системи МВС до спільного планування та скоординованих дій з формування морально-правової готовності курсантів у різних формах виховної роботи;

– підвищення педагогічного рівня керівників підрозділів та кураторів-наставників, які безпосередньо керують та реалізують виховну роботу зі студентами з питань формування морально-правової готовності курсантів.

Виховні завдання безпосередньо пов'язані з формуванням у майбутніх правоохоронців у різних формах виховної роботи знань, умінь, цінностей та особистісних характеристик, що становлять морально-правову готовність курсантів у ВНЗ системи МВС.

Формулювання виховних завдань з формування морально-правової готовності курсантами здійснювали в межах загальних завдань організації виховання майбутніх правоохоронців у ВНЗ системи МВС, викладених зокрема в Концепції виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України. У зазначеному документі підкреслено, що реалізація завдань такої роботи передбачає формування в слухачів (курсантів) таких складників: духовної та психологічної готовності захищати законні права та інтереси українського народу й держави, формування якостей громадянина-патріота; поваги до Конституції та законів України, свідомого виконання ними вимог Присяги працівника органів внутрішніх справ; знань Етичного кодексу та Кодексу честі працівника органів внутрішніх справ, наказів та розпоряджень Міністерства внутрішніх справ України; високих моральних і професійно необхідних якостей, сформованих на історичних традиціях українського народу, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків, гордості за належність до органів внутрішніх справ України; почуття відповідальності та дисциплінованості; високої правової культури, прагнення набути високої професійної майстерності тощо [2]. Як бачимо, наведені завдання Концепції багато в чому відповідають визначеній нами меті виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів.

Проведений аналіз виховних завдань роботи з курсантами – майбутніми правоохоронцями, а також вивчення реального стану організації такої роботи в закладах системи МВС України дозволяє згрупувати виховні завдання таким чином:

– розвиток мотивації студентської молоді в напрямі формування морально-правової готовності до майбутньої професійної діяльності шляхом залучення до участі в різних формах виховної роботи;

– становлення правосвідомості курсантів на основі набуття досвіду застосування в змодельованих та реальних життєвих і професійних ситуаціях морально-правових знань та вмінь, розуміння основ законності та правопорядку;

– розвиток моральних професійно спрямованих якостей та характеристик особистості курсантів;

– формування загальної культури майбутніх правоохоронців, пов'язаної з розумінням ієрархії правових та моральних цінностей у житті людини, зокрема й у професійній сфері, ціннісного ставлення до професії правоохорон-

ця, здатності до застосування найвищих моральних норм у процесі здобуття освіти та подальшої професійної діяльності;

– засвоєння активної громадської позиції, формування суб'єктності майбутнього фахівця на основі розвитку вмінь самостійно оцінювати й приймати рішення, що визначають стратегію поведінки та професійної діяльності правоохоронця з урахуванням громадянських, моральних, правових норм.

Регламентация процесу формування морально-правової готовності курсантів у ВНЗ системи МВС буде побудована на низці відповідних принципів, які також потребують розробки та теоретичного обґрунтування в сучасних умовах.

Теоретичне обґрунтування специфічних для виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС принципів потребує врахування розроблених у педагогічній науці загальних принципів виховання як основоположних ідей або ціннісних підстав виховання людини, що відображають ідеологію суспільства, рівень його соціально-правового та економічного розвитку, відбивають вимоги суспільства до відтворення конкретного типу особистості. Серед таких загальних принципів – принцип гуманістичної спрямованості, природовідповідності, культуровідповідності, принцип нескінченності процесу виховання.

Розробляючи принципи формування морально-правової готовності курсантів, наблизимо загальні педагогічні принципи процесу виховання до умов виховної діяльності у ВНЗ системи МВС.

У Наказі Міністерства внутрішніх справ України від 30 листопада 2002 р. №1279 „Про затвердження Концепції виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України” та методичних рекомендаціях щодо організації й планування виховної роботи зі студентами у конкретних ВНЗ визначені принципи, на яких ґрунтується система виховної роботи. На цій основі можемо сформулювати такі принципи, що відповідають і загальній спрямованості виховної роботи у ВНЗ системи МВС, і специфічним завданням формування морально-правової готовності курсантів:

– подвійна спрямованість виховного процесу на моральний розвиток особистості й на закріплення та збагачення правових знань;

– взаємозалежність та узгодженість змісту, форм і методів виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів;

– повага до особистості курсанта, побудова виховного процесу на засадах демократії та гуманізму;

– орієнтація виховання на ідеали, загальнолюдські моральні цінності, дотримання конституційних прав і свобод громадян;

– об'єктивно науковий підхід до планування, здійснення та оцінки результатів виховної роботи;

– безперервність, системність і комплексність навчально-виховного процесу;

– організація процесу виховання із залученням додаткових можливостей соціального середовища, ресурсів професійних структур, громадських організацій.

Нами було встановлено, що процес формування морально-правової готовності курсантів ВНЗ системи МВС має подвійну спрямованість на моральний розвиток особистості майбутнього правоохоронця й розширення та збагачення правових знань та досвіду професійно-правової діяльності, що відбувається в єдності та взаємопідпорядкуванні. Мета виховної роботи полягає у створенні умов та режиму життєдіяльності особистості у навчальному закладі, які б забезпечували формування морально-правової готовності курсантів. До завдань діяльності з формування морально-правової готовності курсантів належать: організаційні (спрямовані на підготовку всіх суб'єктів виховної діяльності у ВНЗ системи МВС до роботи з формування морально-правової готовності курсантів) та виховні (пов'язані з формуванням у майбутніх правоохоронців у різних формах виховної роботи знань, умінь, цінностей та особистісних характеристик, що становлять морально-правову готовність). Реалізація мети та завдань виховної роботи формування морально-правової готовності курсантів ґрунтується на низці принципів, серед яких базовими є загальні принципи виховання, хоча важливими є також і специфічні, у яких відбито особливості виховного процесу у ВНЗ системи МВС.

Подальша розробка змісту, форм та методів удосконалення виховного процесу ВНЗ МВС України у напрямі посилення морально-правової готовності майбутніх правоохоронців становить перспективну проблематику подальших досліджень.

Література

- 1. Ануфрієв М. І.** Вищий заклад освіти МВС України : наук.-практ. посіб. / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1999. – 369 с.
- 2. Концепція** виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України: Наказ МВС України від 30 листопада 2002 р. № 1279. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/z1892-13.
- 3. Марков А. И.** Методика индивидуальной воспитательной работы в органах внутренних дел : монография / А. И. Марков. – Ростов н/Д : РЮИ МВД России, 2003. – 228 с.
- 4. Москаленко А. П.** Професійна адаптація працівників ОВС : метод. реком. / А. П. Москаленко, Д. О. Кобзін ; за заг. ред. проф. В. О. Соболева. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.
- 5. Організація** виховного процесу у вищих навчальних закладах МВС України: матеріали всеукр. семінару-наради („круглого столу”) керівників вищих навчальних закладів МВС України „Зміст і форми організації виховного процесу у вищих навч. закл. МВС України”. – Луганськ : РВВ ДЛУВС, 2007. – 104 с.
- 6. Ортинський В. Л.** Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової л-ри, 2009. – 472 с.
- 7. Яровий С. М.** Організаційно-правове забезпечення виховної роботи в закладах освіти : дис... канд. юр. наук : 12.00.07 / Сергій Миколайович Яровий. – Х., 2003. – 204 с.

* * *

Кім В. Р. Цільовий компонент виховної роботи з формування морально-правової готовності курсантів у ВНЗ системи МВС України

У статті розкрито цілі, завдання та принципи формування морально-правової готовності курсантів до служби в органах внутрішніх справ. Морально-правова готовність майбутнього правоохоронця до служби в органах внутрішніх справ розглянуто як інтегровану систему особистісних новоутворень, що включає переконання, погляди, мотиви, почуття, відносини, настрої на службу в органах внутрішніх справ на основі ідей верховенства права та правосвідомості, системи високих моральних цінностей та особистісних уявлень про обов'язок співробітника правоохоронних органів, етику, честь і гідність офіцера МВС.

Ключові слова: виховна робота, морально-правова готовність, курсанти ВНЗ системи МВС.

Ким В. Р. Целевой компонент воспитательной работы по формированию морально-правовой готовности курсантов в вузах системы МВД Украины

В статье раскрываются цели, задачи и принципы формирования морально-правовой готовности курсантов к службе в органах внутренних дел. Морально-правовая готовность будущего правоохранителя к службе в органах внутренних дел рассматривается как интегрированная система личностных новообразований, включающая убеждения, взгляды, мотивы, чувства, отношения, настрой на службу в органах внутренних дел на основе идей верховенства права и правосознания, системы высоких моральных ценностей и личностных представлений о долге сотрудника правоохранительных органов, этике, чести и достоинстве офицера МВД.

Ключевые слова: воспитательная работа, морально-правовая готовность, курсанты вузов системы МВД.

Kim V. R. Target component of educational work on the formation of moral and legal cadets' competence in the universities of the MIA of Ukraine

This paper examines goals, tasks and principles of formation of moral and legal cadets' competence for the service in law enforcement bodies. Morally-legal competence of the prospective law enforcement officers for the service in internal affairs bodies is determined as an integrated system of personal innovations, that includes beliefs, opinions, motives, feelings, attitude for the service in internal affairs bodies on the ground of the rule of law and justice ideas, a system of high moral values and personal views about the duty of a law enforcement officer, ethics, honor and dignity of the Ministry of Internal Affairs officer.

Key words: educational work, moral and legal readiness, law enforcement.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.